

Opetuksen laatu korkeakoulujen toiminnan keskiössä

Outi Kallioinen

Kehittämisohtaja, KT
Laurea ammattikorkeakoulu
outi.kallioinen@laurea.fi

Timo Luopajarvi

Päsihteeri, KT
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry
timo.luopajarvi@arene.fi

Verkottuneessa, globaalissa maailmassa yksittäisten korkeakoulujen autonomia ja mahdollisuus päättää omasta toiminnastaan ja sen perusteista on voimakkaiden muutospaineiden alla. Tulevaisuuden osaamisen tarpeet ovat entistä vaikeammin ennakoitavissa toimintaympäristön dynaamisessa muutoksessa ja siitä syystä opetuksen ja oppimisen sekä tuotetun osaamisen laatu onkin alkanut herättää korkeakoulu- maailmassa yhä kasvavaa kiinnostusta. Ympäröivää yhteiskuntaa kiinnostaa erityisesti korkeakoulutettujen asiantuntijoiden ammatillisen osaamisen lisäksi uudenlaisten, aloista riippumattomien osaamisen tuottaminen, kuten esimerkiksi projekti-, ennakointi- ja johtamisosaaminen. Yhteiskunnan tasolla ollaan erityisen kiinnostuneita korkeakoulujen

tilivelvollisuudesta sekä tuotetun osaamisen laadusta ja vaikuttavuudesta.

Korkeakoulut ovat havahtuneet huomaamaan, että uudet kehityssuunnat, vaatimukset ja trendit edellyttävät painopisteen siirtämistä kohti laatu- kulttuurista sekä opetuksen ja oppimisen parantamista. Korkeakoulujen tulee entistä paremmin kyetä vastaamaan työmarkkinoiden tarpeisiin, globalisaatioon, opiskelija-aineiden muutoksiin, rahoitusmuutoksiin sekä tiukentuvaan tulosvastuuseen. Vuodesta 1999 lähtien Euroopan tasolla on näihin haasteisiin vastattu Bolognan prosessin myötä, joka edistää näiden tavoitteiden saavuttamista sekä korostaa laadunvarmistusta - pitäen sisällään myös opetuksen laadun kehittämisen. Odotuksena on, että 'opetus- henkilöstön tulee olla työssään pätevää ja osaavaa (ENQA Guidelines 2005).

EUA:n (European Universities' Association) Trends V -raportin analyysi osoittaa, että Bolognan prosessin laatufookus on todella lisännyt korkeakoulujen tietoisuutta tehokkaan laadunvarmistuksen ja kehittämisen mahdollisista eduista ja haasteista. Raportissa myös todetaan, että vastanneista yliopistoista kahdella kolmasosalla on pakollisia laatumenettelyjä yksittäisten opettajien arviointiin ja lisäksi 17 %:lla vastaavia vapaaehtoisia lautuprosesseja. Tämä viittaa siihen, että koko Euroopan tasolla ollaan siirtymässä kohti aloitteellisempaa laatukuluttuuria ja hyvän opettamisen korostamista (Crosier, Purser & Smidt 2007).

Barr ja Tagg (1995) ovat tutkineet painopisteen siirtymistä opettamisesta oppimiseen ja todenneet, että korkeakoulujen sisäisten ja ulkoisten paineiden sekä viimeaikaisen kehityksen vauhdittamana olemme perustavanlaatuisesti siirtymässä yhä vahvemmin kohti oppimisen kulttuuria. Korkeakoulut ovat olemassa tuottaakseen oppimista ja tämä uusi paradigma muuttaa kaiken – se on samalla sekä kaivattu että tarpeellinen muutos.

Lorentsen (2009) on tutkinut korkeakoulutason laatustrategioita ja hänen mukaansa koulutukseen liittyvä laatutyö mielletään usein tilivelvollisuudeksi, kontrolliksi ja ulkoiseksi ohjeiksi, mistä johtuen korkeakouluissa on perinteisesti asennoiduttu osin negatiivisesti tällaisiin ulkoisiin vaatimuksiin, jotka on kehitetty korkeakoulujen ulkopuolella ja joita implementoidaan ilman syvempää kulttuurista ymmärrystä (Land 2004; Duke 2002). Jotta laatutyö voidaan aidosti integroida osaksi korkeakoulun omaa kulttuuria johdettaessa tulevaisuuden menestyksekkäitä yksiköitä, on

aidosti synnyttävä toimintoja, jotka on istutettu osaksi korkeakoulujen omaa strategiatyötä ja arkikäytäntöjä (EUA 2006).

Erilaisia laadun kehittämisen ja arvioinnin käytänteitä on kehitetty korkeakouluissamme viime vuosien aikana valmistauduttaessa koko korkeakoulukenttää koskeviin laadunvarmistusjärjestelmien auditointeihin. Tässä yhteydessä opetuksen laadun kehittäminen ja systemaattinen arviointi sekä sen merkitys korkeatasoisen osaamisen tuottamisessa on noussut keskiöön. Korkeakoulut pyrkivät tekemään parhaansa opetuksen laadun kehittämisessä, opiskelijoiden ohjauksessa, opintoprosessien sujuvoittamisessa sekä läpäisyn edistämisessä opiskelijoiden hyvän työllistymisen turvaamiseksi. Näiden tavoitteiden saavuttamisessa opettajuuden merkitys korostuu korkeakouluyhteisöissä.

Maailmantalouden kehittyminen saa yhä vahvempia vaikutteita osaamista korostavasta ajattelusta ja siinä yhteydessä korkeakoulutuksesta odotetaan merkittävää tekijää taloudellisen kilpailukyvyn vauhdittamisessa. Kun maailman korkeakoulujärjestelmät kehittyvät, alkavat yhteiskunnat kiinnittää yhä enemmän huomiota koulutusohjelmien laatuun. Valtaosa huomiosta kiinnittyy korkeakoulujen ulkoihin sekä kansainvälisiin arviointeihin ja vertailuun. Näissä vertailuissa ja arvioinneissa kuitenkin edelleen korostuu tutkimuksen laatu korkeakoulun arvon määrittämisessä. Opetuksen laadun arviointi on problemattista ja siksi se näissä kansainvälisissä arvioinneissa ja vertailuissa onkin jäänyt huomattavasti vähemmälle huomiolle (Hénard 2009).

Myös OECD:n tasolla opetuksen laa-

tuun on kiinnitetty erityistä huomiota. Opetuksen laadun nähdään puolestaan selkeästi heijastuvan myös valmistuvien opiskelijoiden laatuun. Opettajien motivaation ja opetusjärjestelyjen yhteydestä opiskelijoiden opiskelumotivaatioon (ks. esim. Luopajarvi 1995, 186-195). Tutkimuksen mukaan sellaiset tekijät kuten opettajien kannustavuus, opetuksen mielekkäisyys ja ajanmukaisuus sekä opiskelijakeskeisyys ovat yhteydessä opiskelijan opiskelumotivaatioon ja oppimistuloksiin.

Quality Teaching -projekti

Tässä artikkelissa kuvataan Hénardin (2009) toimittaman julkaisun pohjalta OECD:n Institutional Management of Higher Education (IMHE) -ohjelmassa vuonna 2008 käynnistetyn Quality Teaching -projektin tuloksia. Projektissa tutkitaan korkeakoulujen opetuksen laatuun liittyviä aloitteita ja käytänteitä eri puolilla maailmaa, levitetään tietoa ja osaamista näiden osalta sekä edistetään korkeakoulujen reflektiota. Tutkimuksessa analysoitiin henkilöstön, osaston/laitoksen/yksikön/koulutusohjelman, koko yliopiston sekä valtion roolia opetuksen laadun kehittämisessä. Siinä tunnistettiin myös instituutioihin, päätöksentekoihin sekä opetushenkilöstöön vaikuttavia pitkäaikaisia kehitystekijöitä.

Projektiin haettiin osallistujia korkeakouluille lähetetyllä avoimella kutsunettelyllä vuoden 2007 lopussa, jolloin korkeakouluilta pyydettiin vapaasti muotoiltuja Quality Teaching Initiative - eli aloitteita, joissa kuvataan institutionaalisia rakenteita, systemaattisia käytänteitä, mekanismeja sekä erilaisia menetelmiä opetuksen laadun kehittämisessä ja arvioimisessa. Quality Teaching

projektiin valittiin 29 yliopistoa ja korkeakoulua, joiden joukossa Suomesta ovat mukana Arcada- ja Laurea-ammattikorkeakoulut.

Korkeakoulujen tulee löytää tasapaino teknisten ja periaatteellisten näkökulmien välillä.

Projektin ensimmäisessä vaiheessa, joka päättyi kesäkuussa 2009, koottiin pääasiallisesti kyselytutkimuksen avulla katsaus opetuksen laatuun liittyvistä tunnistus-, toimeenpano- ja levityskäytänteistä tutkimukseen osallistuneissa 29 korkeakoulussa 20:stä eri maasta eri puolilta maapalloa. Osallistujat edustivat korkeakoulutuksen monimuotoisuutta, teknologiaan painottuvista korkeakouluista ammatilliseen korkeakoulutukseen tai liiketalouteen keskittyviin korkeakouluihin, kokojen vaihdellessa alle 1000 opiskelijan korkeakouluista aina lähes 60 000 opiskelijan korkeakouluihin.

Tutkija Fabrice Henard IMHE:stä esitteli Laurean Learning by Developing - New Ways to Learn -konferenssissa keväällä 2009 alustavia tuloksia projektista; "Insight into institutional support to the quality of teaching". Projektin ensimmäisen vaiheen päätyttyä tuloksia

esiteltiin OECD:n What Works Conference on Quality of Teaching in Higher Education -konferenssissa lokakuussa 2009 Istanbulissa (<http://www.oecdistanbul2009.com/>). Heinäkuussa 2009 alkaneessa projektin toisessa vaiheessa toteutetaan ristiinarviointeja sekä pureudutaan syvemmälle ensimmäisen vaiheen esille tuomiin tuloksiin.

Miten ja miksi parantaa opetuksen laatua? – Quality Teaching -projektin ensimmäisen vaiheen päätuloksia

- Opetuksen laatu on tärkeä tekijä korkeakouluissa. Opetuksen laadun määrittely ja käsitteet sisältävät suurta vaihtelua ja ovat samalla jatkuvassa muutoksessa, mutta opetuksen laadun kehittämisessä on käytössä yhä enemmän erilaisia aloitteita (toimenpiteitä, strategioita, ohjelmia).
- Suurin osa opetuksen laadun kehittämiseen tähtäävistä aloitteista on käytännöstä lähteviä ja ne vastaavat instituutioon senhetkisiin tarpeisiin. (Akateemiseen kirjallisuuteen pohjautuvia aloitteita on harvassa).
- Aloitteiden käytäntöön vieminen korkeakouluissa on pitkäjänteistä toimintaa, johon vaikuttavat monista eri suunnista tulevat tekijät.
- Teknologia on parantanut pedagogiikkaa ja opiskelija-opettaja -vuorovaikutusta.
- Opetuksen laatu muuntuu dynaamisesti toimintaympäristön muutosten myötä. Opinnot kansainvälistyvät ja korkeakouluilta edellytetään osallistumista uusiin tehtäviin (innovaatiotoiminta, yhteiskunnallinen vuorovaikutus ja aluekehitys) tuottaessa osaavaa työvoimaa tulevaisuuden työelämän tarpeisiin.
- Ylimmän johdon tulee olla sitou-

tunut ottamaan huomioon opetuksen laatuun vaikuttavat eri ulottuvuudet. Opiskelijat pitää sitouttaa antamaan palautetta opetussuunnitelmas- ta ja opetuksesta koulutusohjelmien arvioinneissa.

- Opetukseen laatuun vaikuttava korkeakoulun toimintalinja tuo yhteen sekä ulkoiset että sisäiset tekijät. Ulkoisina tekijöinä voidaan mainita esim. Bolognan prosessi, joka edistää opetuksen laatua priorisoivaa myönteistä ilmapiiriä. Sisäisinä tekijöinä ovat esimerkiksi korkeakoulun konteksti sekä avainrekrytoinnit, joiden avulla voidaan vauhdittaa opetuksen laadun kehittämistä.
- Ihmisten johtaminen (leadership) johtamisen eri tasoilla on selkeä menestystekijä. Keski johdon osallistuminen opetuksen laadun kehittämiseen on elintärkeää, koska he ovat välittäjiä sekä johtoon että opetushenkilöstöön päin. Heillä on suuri vastuu strategioiden arkeen tuomisessa, käytännön osaamis yhteisöjen rakentamisessa ja tukemisessa sekä innovaatioiden vaalimisessa opetuksen arkipäivän käytännöissä.
- Opetuksen laatuun myötävaikuttaa se, että tuetaan ja rohkaistaan alhaalta ylös -syntyvien erilaisten aloitteiden syntymistä sekä niiden edistämistä ja tukemista innostavassa reflektiossa, joka liittyy opetuksen rooliin oppimisprosessissa.
- Korkeakoulun koko tai muoto ei hankaloita korkeakoulutusoisten opetuksen laatuun liittyvien aloitteiden eteenpäin viemistä kunhan korkeakoulun johto on vahvasti sitoutunut ja toimintaan allokoidaan riittävät taloudelliset ja fyysiset resurssit.
- Korkeakoulujen tulee löytää tasapaino teknisten ja periaatteellisten näkökulmien välillä, esim. opetuksen

laatukyselyiden kehittäminen vs. opetussuunnitelmien tavoitteiden saavuttamisen yhteys opetuksen laatu -aloitteisiin.

- Korkeakoulujen tulee kehittää innovatiivisia lähestymistapoja arvioida opetuksen laadun tukemisen vaikuttavuutta. Edelleen on haasteita ymmärtää opetuksen laadun kehittämisen yhteyttä oppimistulosten laatuun. Korrelaatioiden tutkiminen korkeakoulutuksen panoksista, prosesseista ja tuloksista edellyttää edelläkävijyyttä ja pitkälle kehitettyjä arviointimenetelmiä (Hénard 2009).

Miten opetuksen laatua saadaan edistetty?

Projektissa tunnistettiin erilaisia hyviä käytänteitä ja menettelyjä, joilla opetuksen laatua edistettiin korkeakouluissa. Opetuksen laadun kehittäminen edellyttää opetushenkilöstön täyttä sitoutumista ja vie oman aikansa ennen kuin uudenlainen opetuksen laatu alkuaan syntyy. Opetushenkilöstön ryhmäyttäminen sekä erilaiset täydennyskoulutukset edistävät opetuksen laadun kehittämistä ja korostavat sen merkitystä osana korkeakoulun ydintoimintaa. Opetushenkilöstöllä tulee edelleenkin olla suuri toiminnan vapaus työssään mutta se ei poissulje sitä, että opetukselta tulee vaatia korkeaa laatua. Akateemisen vapauden nimissä ei voida hyväksyä laadutonta toimintaa ja siksi onkin hyvä sitouttaa uusi opetushenkilöstö toimintansa laadun kehittämiseen ja arviointiin jo perehdyttämävaiheessa. Myös opiskelijoiden roolin korostaminen ja heidän aktiivisempi osallistamisensa laadun kehittämiseen on avainasemassa kohotettaessa opetuksen laatua.

Quality Teaching -projektin toinen vaihe

Projektin ensimmäisen vaiheen tulosten pohjalta on käynnistetty projektin toinen vaihe heinäkuussa 2009 ja se kestää vuoden 2010 loppuun. Toisessa vaiheessa pääpaino on korkeakoulujen yksilöllisissä arvioinneissa (individual review), jotka toteutetaan dialogisesti kumppanuusverkostossa. Toisen vaiheen tavoitteena on 1) kehittää nykyisten hyvien käytänteiden analysointia, 2) edelleen tarkemmin tutkia opetuksen ja oppimisen välistä yhteyttä ja 3) tutkia parhaita mahdollisia tapoja arvioida opetuksen vaikuttavuutta. Projektissa tuotetaan osallistuville korkeakouluille lisäarvoa stimuloimalla ja edistämällä sisäistä reflektiota sekä mahdollistamalla ulkopuolinen näkökulma korkeakoulujen omaan kehityskaareen. Samalla tunnistetaan niitä avaintekijöitä, jotka liittyvät eri osa-alueiden edelleen kehittämiseen. Arvioinnissa tuodaan näkyväksi korkeakoulujen sisäisten näkökulmien monimuotoisuus ja erilaisuus. Tärkeänä painopisteenä on jakaa kokemuksia muiden korkeakoulujen kanssa sekä nostaa kansainvälisesti esiin onnistuneita hyviä opetuksen kehittämisen käytänteitä. Lisätietoa löytyy osoitteesta www.oecd.org/edu/imhe/qualityteaching.

Lähteet

-
- Barr, B. & Tagg, J. 1995. From Teaching to Learning – a New Paradigm for Undergraduate Education. Available at <http://ilte.ius.edu/pdf/BarrTagg.pdf>
- Crosier, D., Purser, L. & Smidt, H. 2007. Trends V: Universities Shaping the European Higher Education Area. European Universities' Association. EUA report. Available at www.eua.be/publications/

Duke, C. 2002. *Managing the Learning University*. Open University Press.

ENQA European Association for Quality in Higher Education. 2005. *Standards and Guidelines for Internal Quality Assurance within Higher Education Institutions*.

Hénard, F. 2009. *Learning our Lesson: Review of Quality Teaching in Higher Education*. OECD.

Land, R. 2004. *Educational Development. Discourse, Identity and Practice*. Open University Press.

Lorentsen, A. 2009. *Reaching for the Stars. Reflections on institutional quality strategies and practices in a top-down bottom-up perspective*. A paper presented at OECD/IMHE What Works – Quality Teaching conference. October 12.-13. Istanbul, Turkey.

Luopajarvi, T. 1995. *Ammattioppilaitosten opettajien ja opiskelijoiden motivaatioperusta*. Acta Universitatis Tampereensis ser A vol. 452. Tampereen yliopisto.

EUA 2006. *Quality Culture in European Universities: A Bottom-Up Approach*. Report on the Three Rounds of the Quality Culture Project 2002-2006. European University Association. Available at http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Quality_Culture_2002_2003.1150459570109.pdf

